

מתן תורה – בדהילו ורהימו

הרב צבי שורץ

הקדמה

קבלת התורה ע"י העם מתוארת במקרא: 'כל אשר דבר ה' נעשה' (שמות יט, ח) או 'נעשה ונשמע' (שם כד, ז) - משמע קבלה מרצון חופשי, ואילו המדרש מתאר את מתן תורה ככפיית הר כגיגית. ליישוב סתירה זו ניתנו תשובות רבות.¹ בעיון זה נביא חלק מהתשובות שניתנו, וניווכח לדעת שלפעמים כפייה אינה מנוגדת לרצון, אלא עוזרת לו להתגלות.

א. מתן תורה – מעמד כפוי או בחירה חופשית

נאמר במסכת שבת (פח ע"א):

ויתייצבו בתחתית ההר. אמר ר' אבדימי בר חמא, מלמד שכפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם. אמר ר' אחא בר יעקב, מכאן מודעה רבה לאורייתא. בעלי התוספות שואלים: הרי כבר הקדימו ישראל ואמרו: נעשה ונשמע, ומה צורך בכפיית הר כגיגית? מספר תשובות נאמרו על כך:

1. כפייה - מחשש חזרה

לפי התוספות (שבת פח ע"א ד"ה כפה) קבלת התורה הייתה אמנם ברצון חופשי כפי שעולה מן הפסוקים, אך הכפייה נצרכה כדי שרצון זה יתקיים בכל מצב, כי היה חשש שיחזרו בהם מתוך פחד כשיראו אחר כך את האש הגדולה: 'כפה עליהן הר כגיגית - ואף על פי שכבר הקדימו נעשה לנשמע? שמא יהיו חוזרים, כשיראו האש הגדולה, שיצאה נשמתן'.

2. כפייה - על התורה שבעל פה

התנחומא (פרשת נח סי' ג) אומר שהקבלה מרצון הייתה על התורה שבכתב, והכפייה הייתה על התורה שבעל פה, וזו לשונו:
ואם תאמר על התורה שבכתב כפה עליהם את ההר והלא משעה שאמר להן מקבלין אתם את התורה, ענו כולם ואמרו 'נעשה ונשמע'? מפני שאין בה יגיעה וצער והיא מעט, אלא אמר להן על התורה שבעל פה, שיש בה דקדוקי מצוות

1. במכילתא דרשב"י (תורה שלמה לרב כשר, פרשת יתרו עמ' קג אות רכב) מובא שכפיית ההר קדמה לאמירת נעשה ונשמע אף שהפסוק (יט, יז) 'ויתייצבו בתחתית ההר', שמשם לומדים את כפיית ההר, נאמר אחרי הפסוק (יט, ח) 'כל אשר דיבר ה' נעשה'. ואולי סובר המכילתא שהדיבור 'נעשה ונשמע' הוא משמות כד, ח שנכתב אחרי הפסוק ויתייצבו. כי רק שם נאמר 'נעשה ונשמע' ולא רק 'נעשה', ואם כן לפי המכילתא אין כלל סתירה. ולגבי השאלה האם זה נחשב רצון ולא אונס עיין להלן אות ב - 'כופין אותו עד שיאמר רוצה אני'.

קלות וחמורות והיא עזה כמות וקשה כשאל קנאתה, לפי שאין לומד אותה, אלא מי שאוהב הקדוש ברוך הוא בכל לבו ובכל נפשו ובכל מאודו שנא' ואהבת את ה' אלוך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך (דברים ו, ה).

נראה להסביר את דברי התנחומא כך: יש הבדל גדול בכל תחום בחיים, בין העיקרון המלהיב לבין היישום השגרתי 'המשעמם': זה שייך גם לעולם של למידה ורכישת ידע, כמו גם לעולם של בריאות גופנית. מי לא רוצה להיות חכם ובריא? כולם יענו בהתלהבות - 'נעשה ונשמע'. אך כשזה מגיע ליישום המעשי המפורט - וזה אומר לשבת וללמוד, לתרגל, לחזור, ולשנן יומם ולילה שנים רבות, 'דקדוקי מצוות קלות וחמורות' - בלשון המדרש, אז שומעים אנו תירוצים שונים והסתייגויות, המביעים חוסר רצון להמשיך ולהתאמץ. גם שמירה על הבריאות דורשת התעמלות ואכילה מבוקרת, בלי מאכלים המזיקים לגוף, ולכן רבים פורשים מההתמודדות היומיומית הקשה - 'גייעה וצער' - במדרש. לשם כך דרושה כפייה, כדי ליישם בקפדנות את פרטי העיקרון החשוב, שאיתו, אכן, כולם מסכימים, ואותו כולם רוצים.

3. כפייה - אי יכולת פנימית לסרב

ה'משך חכמה' (שמות יט, יז) מחדש שהכפייה על הרצון לא הייתה מכוח הכרח חיצוני, כפי שנראה מפשט המשל, המדבר על כפיית הר מאיימת, אלא בהופעה האדירה ורבת הרושם של ההתגלות הנשגבת בהר סיני. האירוע היה כה מדהים והבחירה כאילו נשללה מהם, ואמרו 'נעשה ונשמע' כי פשוט לא יכלו לדחות מעמד כה אדיר של קולות וברקים. אולם מצב זה היה של התלהבות רגעית בגלל עוצמת האירוע, ולא מתוך שיקול דעת קר. ולכן זהו סוג של כפייה, וזו לשונו:

ויתייצבו בתחתית ההר. מלמד שכפה עליהן הר כגיגית (שבת פח ע"א), פירוש שהראה להם כבוד ה' בהקיץ ובהתגלות נפלאה עד כי ממש בטלה בחירתם הטבעי, ויצאה נשמתם מהשגת כבוד ה', והיו מוכרחים כמלאכים בלא הבדל, וראו כי כל הנבראים תלויים רק בקבלת התורה. ואמר רב אחא (שבת שם) מכאן מודעא רבה לאורייתא.

בימי אחשורוש, כשלא הייתה אותה התלהבות כמו במעמד הר סיני, אלא במצב של שגרה בלי ניסים גלויים, אז הנכונות לקבלת תורה הייתה אכן מרצון פנימי ובבחירה חופשית אמיתית.

4. התורה היא הכרח שאינו תלוי ברצון

המהר"ל מפראג ('תפארת ישראל', פל"ב) מסביר שהתורה אינה יכולה להיות מותנית ברצונם של ישראל. כי רצון מראה על אפשרות, ובאותה מידה יכלו לסרב, אך התורה היא הכרח, כמו חוקי הטבע שקיום העולם תלוי בהם, ולא יכולה להיות תלויה ברצונם, וזו לשונו:

אבל מה שכפה עליהם ההר, שלא יאמרו ישראל אנחנו קיבלנו התורה מעצמנו, ואם לא היינו רוצים לא היינו מקבלים התורה, ודבר זה לא היה מעלת התורה, כי התורה, כל העולם תלוי בה, ואם לא הייתה התורה, היה העולם חוזר לתוהו ובוהו. ולפיכך אין ראוי שתהיה קבלת התורה בבחירת ישראל, רק שהיה הקדוש ברוך הוא

מחייב ומכריח אותם לקבל התורה, שאי אפשר זולת זה, שלא יחזור העולם לתוהו ובוהו. ואל יקשה סוף סוף היה בחינם מה שכפה עליהם הר כגיגית, שהרי כבר אמרו נעשה ונשמע... רק שדבר זה ראוי מצד עצמו כי איך תהיה התורה שהיא שלמות כל המציאות על ידי שכך בחרו ישראל לקבל התורה, ואם כן שלמות העולם היה תולה בדבר אפשרי, שהיה אפשר שיקבלו ואפשר שלא יקבלו, ולכך כפה עליהם ההר כגיגית, שאם לא היו מקבלים התורה שם תהא קבורתם. ויש לומר גם כן שלכך כפה עליהם ההר כגיגית, שלא יאמרו ישראל כי יהיה חס ושלום ביטול לקבלת התורה, כי מרצונם קבלו ישראל ואפשר להיפטר מדבר כזה שהרי לא נעשה בהכרח, רק היה אפשר לקבל ואפשר שלא לקבל, ולכך כפה עליהם ההר כגיגית לומר שהם מוכרחים לקבל התורה, וכל דבר שהוא מוכרח ומחויב אין כאן הסרה וביטול אחר שהוא מוכרח.

כפיית ההר כגיגית לפי המהר"ל, משמעה שקיום העולם הוא מחויב המציאות וכמו שחוקי הטבע 'כפויים' עלינו, כך התורה שהיא הכרח גמור לקיום העולם 'כפויה' גם היא. התורה קדמה לעולם והיא סיבת קיומו. ובלשון הגמרא (נדריים לב ע"א): 'גדולה תורה שאלמלא תורה לא נתקיימו שמים וארץ שנאמר: אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת (ירמיהו לג, כה)'.

ב. 'כופין אותו עד שיאמר רוצה אני'

קרבנות וגויטין צריך האדם לתת מרצונו. ואף על פי שאין עולות ושלמים מתקבלים עד שירצה האדם להביאם מעצמו, שנאמר (ויקרא א, ג): 'יקריב אתו לרצונו', מכל מקום אם הוא משהה אותם ואינו מביאם, בית דין כופין אותו עד שיאמר רוצה אני,² ודי באמירה זו שיהא נקרא 'לרצונו'. כמו כן, מי שחייב מן הדין לגרש את אשתו, והוא אינו רוצה לגרשה, בית דין כופין אותו עד שיאמר 'רוצה אני', ויכתוב הגט וייתן לאשתו.³ ואף על פי שמעיקרי הגירושין הוא שאין אדם מגרש את אשתו, אלא לרצונו, בכגון זה שכפו אותו בית דין עד שאמר 'רוצה אני' - הגט כשר. והשאלה המתבקשת היא, כיצד אמירת 'רוצה אני' נחשבת כהבעת רצון חופשי, הרי הוא אמר זאת רק בעקבות המלקות שהוכה? הרמב"ם (הל' גירושין פ"ב ה"כ) מתייחס לשאלה הזאת, וזו לשונו:

מי שהדין נותן שכופין אותו לגרש את אשתו ולא רצה לגרש - בית דין של ישראל בכל מקום ובכל זמן מְכִין אותו עד שיאמר רוצה אני... ולמה לא בטל גט זה שהרי הוא אנוס?... שאין אומרים אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחויב בו מן התורה כגון מי שהוכה עד שמכר או עד שנתן, אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצווה או לעשות עבירה והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר האסור לעשות - אין זה אנוס ממנו, אלא הוא אנוס את עצמו בדעתו הרעה. לפיכך זה שאינו רוצה לגרש - מאחר שהוא רוצה להיות מישראל

2. משנה, ערכין פ"ה מ"ו.

3. שם.

ורוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני - כבר גרש לרצונו.

ההבנה הרגילה בדברי הרמב"ם הנ"ל היא שלכל אדם מישראל, אף מי שנתרחק, יש רצון פנימי, אפילו אם הוא עצמו אינו מודע לו, ואחרי שמכים אותו נחלש הרצון החיצוני, שהתבטא בדיבור 'איני רוצה' ('יצרו הרע' בלשון הרמב"ם) ומתגלה הרצון האמיתי, והוא לקיים את דברי חכמים, שאמרו לו שחייב לגרש. ויוצא שאמירת 'רוצה אני' באה מתוך אותו רצון פנימי אמיתי.

להבנה זו קשה למצוא דוגמה מעשית מחיי אדם, מחוץ לעולם של קיום מצוות, כי זה שייך רק לנשמה היהודית ולידיעה מיסטית-סגולית שליבו של אדם מישראל שואף תמיד אל הנכון והראוי בקיום מצוות, אף אם בפיו אומר שאיננו רוצה לגרש ולשמוע בקול חכמים. כי בעולם התת-מודע הוא אכן רוצה, והכפייה מגלה עולם זה ובאמירת 'רוצה אני' הביע את רצונו העמוק, הנמצא מתחת לסף הכרתו החיצונית השגויה.

אולם יש מחלוקת בהבנת דברי הרמב"ם הללו. האם גם בישראל מומר שאומר 'רוצה אני' פוסקים אותו דבר, והגט כשר, או רק מי שרוצה להיות מישראל? ה'הגהות מימוניות'⁴ מביא בשם רבו המהר"ם מרוטנבורג⁵ שאסור לכוף מומר שאינו רוצה לגרש. בעל 'עבודת הגרשוני'⁶ נקט שמחלוקת זו היא ספקא דאורייתא, ואין לכוף מספק. וכן נראה מדברי ה'נודע ביהודה'.⁷ גם ה'בית מאיר'⁸ חשש שלדעת הרמב"ם אין מועילה כפייה במומר. וסברתם - פעולת ההכאה מועילה, כי האדם מן הסתם רוצה לעשות את כל המצוות ולהתרחק מן העבירות ולשמוע בקול חכמים. ולכן כשמסרב לגרש, כשבית הדין פוסק שמן הדין חייב לגרש, זה בגלל סיבות חיצוניות כי קשה לו, או כי לא נוח לו, וההכאה מחלישה את הסירוב החיצוני. אבל מומר שאומר במפורש שאינו רוצה להיות מישראל ולקיים מצוות, אין שייך בו לומר שתשש יצרו, וגם אם יאמר 'רוצה אני' אין זה מראה שהוא מגרש מרצון, רק אומר זאת מיראת ההכאות. לפי זה, אין תקנה לאשת מומר שלא רוצה לגרש. ב'אור שמח' (רמב"ם, הל' גירושין פ"ב ה"כ) מביא הבנה זו בפרשנות הרמב"ם בשם מוהרי"ט צהלון, וזו לשונו:

בשו"ת מוהרי"ט צהלון, דאין כופין למוחלף (מומר) אף אם הוא מהנך שכופין מן הדין להוציא, [כי הרמב"ם כותב] לפיכך זה שהוא רוצה להיות מישראל, ורוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות יצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני, כבר גירש לרצונו, ולפי זה במוחלף (מומר) שעבר בשאט נפש על כל, ומכעיס את בוראו בעבירות חמורות, הרי אנוס גמור הוא, כמו מי שנאנס ליתן דבר במתנה, שגם אחרי שהוכה וגירש כדן, נפשו לא ינוח ויקצוף על המביאים אותו לעשות דבר זה, אם כי מצווה עביד. הלא נפש רשע אותה רע, והלל רשע על תאוות נפשו, וא"כ אנוס גמור הוא (וגיטו בטל).

4. הגהות מימוניות, רמב"ם סוף הל' אישות.

5. הובא בב"י, אה"ע סי' קלד.

6. עבודת הגרשוני, שאלה לט.

7. שו"ת נודע ביהודה, יו"ד סי' סט.

8. בית מאיר, סי' קנד.

את השיטה שרק ביהודי שרוצה לקיים דברי חכמים דיבר הרמב"ם, ולא במומר, אפשר לדמות לילד שביקש מאביו להעירו באמצע הלילה כדי שיוכל להצטרף לטיול שנתי שיעדו רחוק, וכך יגיע עם הכיתה לשם מוקדם בבוקר. הילד הכין את כל מה שצריך לקראת הנסיעה והטיול הארוך, אולם הוא איחר לעלות על יצועו, וכשבא האב להעירו, הוא סירב לקום, ואמר שהוא עייף ורוצה להמשיך לישון. האב לא שמע בקולו, הוריד אותו בכוח מן המיטה, שטף את פניו והאיץ בו למהר כדי שיספיק את ההסעה. הילד עשה את הכול בזריזות, ולפני שיצא, נתן לאביו נשיקת פרידה ואמר לו תודה רבה. מדוע הכריח האב את הבן לקום ולא הניח לו לישון כרצונו? כי הוא ידע שהבן רוצה מאוד לנסוע ודיברו על כך, ולכן כשהעיר אותו ואמר לא רוצה, הוא הבין שקשה לו לקום, אבל רצונו האמיתי שיעירו אותו. אפשר לומר שהבן 'נתן לאביו מנדט' להעיר אותו מהשינה אף שיסרב, כי הרצון לנסוע חזק יותר. ולכן כשיצא מהבית הודה לאביו שהבין את רצונו האמיתי. תיאור מצב זה דומה לדעות שמסבירות את הרמב"ם 'לפי שרוצה להיות מישראל' שמדובר ביהודי רגיל ולא במומר, לכן הכפייה במצב זה היא רצויה, ומגלה את הרצון האמיתי.

ג. שני סוגי כפייה

לפי הדעות המבדילות בין יהודי רגיל לישראל מומר בעניין כפיית גט, אפשר לומר שקיימים שני סוגים של כפייה: האחת - כפייה לגילוי הרצון, והשנייה - כפייה כנגד הרצון. כפייה לגילוי הרצון היא פעולה חינוכית ראויה, כי היא מוסכמת גם על ידי האדם המסרב והמתנגד, כי הוא מעוניין שיגלו את רצונו העמוק, והוא לבסוף יודה למי שכפה אותו. ורק על כך נאמר 'כופין אותו עד שיאמר רוצה אני' כי הוא שלם בליבו עם אמירה זו. ואילו כפייה כנגד הרצון היא פעולה שלילית, ואף אם אומר 'רוצה אני' זה מתוך אונס, ובתוך ליבו אינו רוצה.⁹ אם כנים דברינו, אפשר להסביר על פי יסוד זה, גם את תירוציהם של התנחומא והתוספות: התנחומא שמחלק בין כפייה על התורה שבכתב לבין כפייה על התורה שבעל פה, מבטא את אותו יסוד. רק אחרי שעם ישראל קיבל ברצון את התורה שבכתב ואמר 'נעשה ונשמע' וכפי שהסברנו לעיל, הוא נענה בהתלהבות לתכלית המרוממת להיות עם קדוש בכל אורחות חייו, כפו עליו את התורה שבעל פה, כדי לגלות את רצונו שיתקיים גם כשיישום הפרטים יהיה קשה בשל היגיעה הרבה. ורב אחא שאמר בגמרא 'מכאן מודעא רבה לאורייתא' - כוונתו, או שבגלל הכפייה הוא יכול למסור מודעא, אבל כל שלא מסר, זה נחשב כאילו אמר 'רוצה אני'. או, כל עוד שלא אמר בפירוש 'רוצה אני' יכול למסור מודעת ביטול ולטעון שאינו מסכים.¹⁰ אבל אם היו כופים עליהם את התורה שבכתב כשלא הביעו נכונות מוקדמת לכך, זוהי כפייה נגד רצונם. ואף

9. ייתכן ששיטה זו מוגבלת רק לגט ולקרבת ששם נאמר במפורש 'כופין אותו וכו', אך במקרים אחרים יודו גם הם שאין כופים כשלא הביע את רצונו לפני כן.

10. הרמב"ן בחידושו למסכת שבת פח ע"א שואל: 'אם קודם אחשוורוש לא היו מצווים, למה נענשו? ונ"ל לומר דמתחילה אף על פי שהיה להם מודעא מ"מ לא נתן להם הארץ אלא כדי שיקיימו התורה כמו שמפורש בתורה בכמה פרשיות, וכתבי (תהלים קה) ויתן להם ארצות גוים ועמל לאומים יירשו בעבור ישמרו חוקיו ותורותיו יצורו, והם עצמן מתחלה לא עכבו בדבר כלל ולא אמרו במודעא כלום, אלא ברצון נפשם מעצמם אמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע'. לפי דבריו, כניסתם לארץ בתנאי שיקיימו תורה ולא מסרו מודעא היא מעין אמירת 'רוצה אני'. ורק משגלו מן הארץ יכלו למסור מודעא.

אם יאמרו 'רוצים אנו' הם אנוסים ופטורים מקיום התורה. גם את דברי התוספות ניתן להסביר על פי זה. בתירוצם 'שמא יהיו חוזרים כשיראו האש הגדולה שיצתה נשמתן'. כוונתם, שהכפייה שבאה אחרי אמירת 'נעשה ונשמע' מסייעת להם להתמיד תוך התגברות על קשיים שעלולים להופיע בהמשך הדרך, זו יכולה להיות 'אש גדולה' או חששות אחרים שירתיעו אותם. וגם כאן דעת רב אחא, שיכול למסור מודעת ביטול. ולפי דברינו, כל שלא מסר מודעה נחשב כרוצה, או, כל עוד לא אמר במפורש 'רוצה אני' הוא יכול לטעון שהוא אנוס.

ד. 'כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל' – בהסידות

התורה פותחת את פרשת מתן תורה (שמות יט, ג) במילים 'כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל'. מדוע חוזרת התורה וכופלת את דבריה? רש"י מביא:
כה תאמר לבית יעקב - אלו הנשים¹¹ תאמר להן בלשון רכה. ותגיד לבני ישראל - עונשים ודקדוקין פרש לזכרים דברים הקשין כגידין.

וגם על זה קשה, גם מבלי שהתורה תפרט, ותאמר רק: 'אמור לבני ישראל', ברור שלכל קבוצה שונה בעם, מלמדים כפי כוחם. שמעתי מפי הרב דוד דרוקמן, רבה של קריית מוצקין, בשם הרבי מלובביץ', שהדיבור השונה לנשים ולגברים, מוסבר בעולם החסידות, לפנייה אל הנשמה - נשים - הרכה והטהורה, לפנייה אל הגוף החומרי הקשה - גברים. לנשמה מדברים בלשון של אהבה וקירוב כי היא חלק אלוק ממעל ומעוניינת להידבק בבוראה, ולקיים את כל התורה, ואין צורך לדבר אליה דברים קשים. אך אל הגוף, שנמשך לארציות, צריך לדבר דברים קשים, ואף לאיים עליו, כדי לעזור לו להתרומם ולהתעדם. ממשיך הרבי ומחדש, שהתורה עצמה מדגימה את הדיבור השונה בפסוקים הסמוכים (שם יט, ד-ה): הפסוק 'אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים, ואשא אתכם על כנפי נשרים, ואביא אתכם אלי' נאמר לנשמה, וכל מילה בפסוק מביעה רכות ואהבה, והיא מובעת במילים 'כה תאמר לבית יעקב': הפועל 'תאמר' הוא בדקדוק העברי בבניין קל. 'בית' - הוא החלק הפנימי, המשפחה קרויה בית-אב, ואשתו - זה ביתו. 'יעקב' - הוא השם של אבי האומה שמתאר אישיות רכה ומתבטלת - 'תולעת יעקב' (ישעיהו מא, יד), 'עבדי יעקב' (ירמיהו ל, י). וכאן בא הדיבור האלוקי הרך: 'אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים' - כל הניסים והמכות היו לטובתכם כדי להפסיק את השעבוד והדיכוי. 'ואשא אתכם על כנפי נשרים' - אני בעצמי דאגתי לכם מתוך רחמים ודאגה, שאף אחד לא יפגע בכם. וכמשל המובא ברש"י:

כנשר הנושא גוזליו על כנפיו, שכל שאר העופות נותנים את בניהם בין רגליהם לפי שמתייראין מעוף אחר שפורח על גביהם. אבל הנשר הזה אינו מתיירא, אלא מן האדם, שמא יזרוק בו חץ, לפי שאין עוף אחר פורח על גביו. לכך נותנו על כנפיו

11. מכאן נלקח שמו של המוסד החינוכי לבנות חרדיות - 'בית יעקב'. וה'סידור' לנשים נקרא - 'אמירה לבית יעקב'.

כאומר מוטב יכנס החץ בי, ולא בבני. אף אני עשיתי כן: ויסע מלאך האלוקים וגו' ויבוא בין מחנה מצרים וגו' והיו מצרים זורקים חצים ואבני בליסטראות, והענן מקבלם. 'ואביא אתכם אלי' - פעולת ה'הבאה אל' מבטאת אהבה ואינטימיות: 'הביאני המלך חדריו' (שיר השירים א, ד), ואונקלוס תרגם 'וקרבית יתכון לפולחני' - לשון קרבה. ואילו הפסוק 'ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים, כי לי כל הארץ' נאמר לגוף, וכולו איום, דרישה וציווי. ומובע במילים 'ותגיד לבני ישראל' - הגדה בדקדוק היא בניין כבד, הג' דגושה, דברים קשים כגידים. בני - רומז לבניין החיצוני הקשית, בניגוד לבית הפנימי החם (בני ישראל, לעומת בית יעקב - בן לעומת בת). ישראל - זהו השם שניתן ליעקב אחר שהתגבר על המלאך (בראשית לב, כט): 'כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל' - לשון גבורה ומאבק. וכאן בא הדיבור האלוקי הקשה: 'ועתה' - סדר זמנים קצוב ומידי. 'אם שמוע תשמעו בקולי' - אזהרה לשמיעה כפולה, והטיית אוזן הדוקה. 'תשמעו בקולי' - זוהי דרישה לציות ולמשמעת. לא, כי אתה מבין, אלא כי אני אמרתי, ואתה חייב לציית, כאדם ממושמע. 'ושמרתם את בריתי' - 'כל מקום שנאמר השמר, פן ואל, אינו אלא בלא תעשה' (עירובין צו ע"א). 'ברית' - היא מחויבות עצומה, שלפעמים נעשית על ידי חיתוך וביתור מאיים, כמו ברית בין הבתרים. ואוי למפר אותה: הוא יענש ב'חרב נוקמת נקם ברית' (ויקרא כו, כה). 'והייתם לי סגולה מכל העמים, כי לי כל הארץ' - אתם שלי, ובידי לעשות לכם כל מה שאחפוץ. במעמד חגיגי זה, הכתוב אינו אומר את העונש על אי קיום המצוות, אך הנביא (ישעיהו א, יט-כ) מפרט: 'אם תאבו ושמעתם - טוב הארץ תאכלו, ואם תמאנו ומריתם - חרב תאכלו כי פי ה' דבר'.

רעיון חסידי זה מביע גם הוא בצורה ברורה את חשיבות ההקדמה של המילים הרכות והמקרבות, המעוררות את הרצון לדבקות, ומכוונו זועקת הנשמה 'נעשה ונשמע'. ורק מתוך רצון זה לקבל את התורה, פונה הקב"ה אחר כך אל הגוף החומרי במילים מאיימות שמשמעותן חיוב וכפייה. וכפי שראינו לעיל, אין זו סתירה אלא כפייה לגילוי הרצון, ורק שפה קשה מתאימה לגוף ועוזרת לו להתגבר, ולעשות בזריזות את רצון ה' בלי עיכוב. דווקא מילים של כפייה, הבאות אחרי מילים של קירוב, מעוררות אותו להיענות לדחף הנשמתי, ולהצטרף אליה ולומר 'רוצה אני'. כך יובנו גם דברי רש"י בד"ה אלה הדברים (שמות יט, ו): 'בלשון הזה וכסדר הזה' - בלשונות של אהבה ויראה, ובסדר הזה דווקא - שדיבור האהבה אל הנשמה קודם לדיבור בלשון יראה אל החומריות. וכך ניגשים לקיים כל מצווה ממצוות הבורא - בדחילו ורחימו. זו היא ההשלמה של הדברים: כי אהבה גורמת לרצון ולחשק, אולם לא תמיד מדייקת בפרטים: 'על כל פשעים תכסה אהבה' (משלי י, יב). ואילו היראה אכן גורמת לדיוק ולהקפדה, לביצוע מדויק לפרטי פרטים, אבל ללא התלהבות, אלא רק מתוך יראה. והשילוב של הרצון והכפייה, האהבה והיראה, גורם לשלמות עשיית מצוות וקיום התורה, גם לדיוק בפרטים, והכול מתוך שמחה ורצון עז לדבקות בבורא המצווה אותנו: 'ליראה את ה' אלוקינו, לטוב לנו כל הימים' (דברים ו, כד). וכך אכן הגיב העם אחרי הדיבור הכפול (שמות יט, ח): 'ויענו כל העם יחדו' - מתוך שמחה והתלהבות. 'ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה' - נקפיד ונדייק בכל פרטי הציוויים.

